

İKTİSAT
Dergisi

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

Fiatı : 2.5 Liradır.

Yıllık Abone : 30 TL. Altı Aylık : 15 TL.

SAYI: 5 CİLT : 1 KASIM 1964

Bir Hasbıhal

İlk sayımızın takdim yazısında başarımızın; okuyucularımızın ve yazarlarımızın inandığımız ve güvendiğimiz en yakın alâkalarına bağlı olduğunu belirtmiştik.

Derhal açıklıyalım ki, bu mütevazı dergimizin henüz beşinci sayısını çıkarmış olmamıza rağmen, tarafların yakın ilgileri bizlere ilerisi için, büyük ümitlerin mutlu ışığını bugünden göstermiş bulunmaktadır.

Abone sayımız kısa zamanda artmış ve neşir için gönderilen entere-san yazılar elimizde çoğalmış bulunmaktadır. Gelirini yine sizlere faydalı olmak uğruna harcamaktan haz duyan dergi organı bu sayısından itibaren bazı yeniliklere başvurmaktadır.

Bunlardan birincisi elinizdeki sayının orta bölümüne eklenmiş bulunan alfabetik adres listesidir. Buna devam edilecek ve böylece kısa bir zamanda bütün mezun arkadaşların en yeni adreslerini bir arada toplayan bir broşüre sahip olacaksınız.

Diğer taraftan çok yakında zengin münderecatlı bir özel sayı takdim edeceğiz. Sık sık çıkaracağımız özel sayılar günümüzün en ilgi çekici konularını ihtiva edecek ve memleketimizin tanınmış iktisat yazarlarının kaleminden çıkacaktır.

Ayrıca dergi ile birlikte verilmek üzere hususî ilâveler hazırlanmaktadır. Bu ilâvelerin biriktirilmesile her okuyucumuz kıymetli bir esere sahip olacak ve bunun için ayrıca bir bedel ödemiyecektir.

Cemiyetimiz dergi işine paralel olarak bu faaliyetlerinden başka, eskiden olduğu gibi, müstakil eser neşriyatına devam edecektir. Bu maksatla yalnız cemiyet kanalıyla satılmak üzere eserler tabettirilecektir.

Dergi ilâvelerinde ve Cemiyet neşriyatlarında konuların, gerek Fakültede okuyan genç arkadaşları ve gerekse hayata atılmış mezunlarımızı ilgilendirmesine bilhassa dikkat edilecektir.

Bundan sonraki hedefimiz, dergimizin sahife adedinin arttırılması olacaktır. Böylece ortaya daha tatminkâr bir eser çıkacağını elbetteki takdir edersiniz. Ancak mevcut imkânları yukarıda saydığımız maksatlara ayıracağımızdan, sahife adedinin arttırılması için okuyucularımızın ve yazarlarımızın daha yakın ilgilerine ihtiyaç bulunduğu aşîkârdır. Buna ulaşmak ve vaad edilenlerde başarı kazanmak için esirgemiyeceğinizden emin bulunduğumuz yardımlarınıza ve bugüne kadar gösterdiğiniz ilgiye şükranlarımızı bildirmeyi bir vazife sayarız.

SAYGILARIMIZLA

Devletçilikte Yeni Anlamlar

Doç. Dr. Haydar KAZGAN

Gerek iktisat teorisinde ve gerek tatbikatta «devletçilik» başka bir tabirle devletin iktisadi hayata müdahale etmesi ve iktisadi teşebbüs ve işletmeleri kurup bunları yönetmesi bilhassa İkinci Dünya harbinden sonra büyük gelişme ve değişmelere konu olmuştur. Memleketimizde aynı yönde bir gelişme ve değişme 1950-60 devresinde olduğu gibi plânlı devre dediğimiz içinde yaşadığımız günlerde kendini göstermeğe başlamıştır. Biz bu yazıda bilhassa demokratik ve liberal ekonomi düzenini kabul etmiş memleketlerde yani Batı dünyasında ve bizde devletçiliğin muhtelif şekil ve tatbikatından bahsedeceğiz.

1 — Piyasa ekonomisinin hakimiyetini sağlayan devletçilik.

Liberal bir ekonomi üstünlüğünü bugün piyasa ekonomisinin memleket ekonomisine hakim olma derecesine bağlamak gerekmektedir. Piyasa ekonomisi bir memlekette mevcut istihsal faktörlerini en iyi bir şekilde dağıtan ve adeta otomatik işleyen bir mekanizma olduğu için, liberal iktisat nizamını demokratik hürriyetlerin muhafazası maksadile şart olduğunu kabul eden memleketlerde, devlet müdahalesini piyasa ekonomisinin veya bunun bir alternatifi olan rekabet esaslarının memlekette yerleşmesi veya yerleşmişse aksamasına mani olmak şeklinde düzenlemek gerekmektedir. Devlet rekabet şartlarının aksamaması ve bu suretle de piyasa mekanizmasının memlekette mevcut kaynakları en

iyi bir şekilde işletilmesini sağlayabilmesi için, icabında genel iktisat politikası araçları olan vergileme, bütçe, dış ticareti düzenleme gibileri yanında devlet işletmeciliğini de bir araç olarak kullanmaktadır.

Fakat gerek piyasanın işleyişi ve gerek bu işlemeyen beklenen istihsal faktörlerin en iyi bir şekilde dağılışı özel teşebbüsün yatırım alternatiflerine yani kârlılık gayelerine uymayan iktisadi faaliyetlere lüzum göstermektedir. Nitekim, geniş ölçüde münakalat ağır sanayi ve enfastrüktür dediğimiz temel yatırım ve faaliyetlerin ki bankacılıkta bunun içine sokulabilir piyasa mekanizması içinde piyasa kullarına göre yürütülebilen veya yürütülmesi bizzat piyasanın iyi işlemesi bakımından uygun görülebilecek faaliyetler olmadığı en liberal memleketlerde dahil anlaşılmış bulunmaktadır. Özel teşebbüs, kârlılığını piyasa rayicinin üstünde tutmak gayesine bağlı olan bir davranış içinde, bu gibi yatırım ve faaliyetlere rağbet gösterse bile, genel olarak birçok sebeplerden inhisar kurmağa müsait olan bu yatırım ve faaliyetler bu defa hak edilmeyen fazla kazanç veya rantların doğmasına sebep olmaktadır. Oysa ki, piyasa mekanizmasına olan güven bu fazla kazançları ve rantları ortadan kaldırmaktan gelmektedir. Bu itibarla, devlet, piyasa şartları içinde özel teşebbüsün istediği kârı getirmeyen veya bunun çok fazlasını getirdiği için piyasa şartlarını ihlal etmek tehlikesini ortaya koyan ve genel olarak liberal bir düzenin süratle gelişmesi için gerekli olan temel yatırım ve faaliyetleri bizzat yönetmek zorunda bulunmaktadır. İşte bu gaye ile girilen devletçiliğe «Refah ekonomisi»nin gerektirdiği devletçilik diyoruz.

Refah ekonomisi, yukarıda ifade ettiğimiz üzere bir memlekette refahı sağlayacak olan tek müessese olarak yine piyasaya güvenmekte ve bu piyasa ne kadar rekabet şartları altında çalışırsa mevcut istihsal kaynaklarını o memleket o kadar iyi bir şekilde kullanmış olacağı için, mevcut servet, kaynak ve iktisadi imkânlarla göre azamî refahı sağladığını kabul etmektedir. Başka bir deyişle, devletin yerinde müdahaleleri ve aktif rolü ile piyasa fazla kazanç ve rantları ortadan kaldırarak bilhassa emeğin istismarını önlemek suretile adil bir gelir dağıtımını içinde çalışabilir hale gelecektir. Tabii gelir dağılımının adil olabilmesi için servelerin de adil bir şekilde dağılımı mevzu bahis olmaktadır. İşte devlet gerek gelir ve gerek servet dağıtımını adil bir hale sokmak için bir taraftan piyasa mekanizmasına belirli müdahalelerde bulunurken diğer taraftan vergi ve sair dolaylı ve dolaysız iktisadi müdahale araçları ile de harekete geçecektir.

Devletin piyasa mekanizmasını tanıması ve hatta onu hakim kılan bir kuvvet olarak gözükməsi ile gelir bölüşümünde adalet sağlama fonksiyonu birbirine zıt faaliyetler değildir. Devlet gerek kendisi müteşebbis olarak ve gerek özel teşebbüse iktisat politikası tedbirleri ile tesir ederek ve hatta özel teşebbüse rekabet şartları içinde işleyen bir piyasanın devamlı olacağını garanti ederek, adil gelir dağıtımına hizmet eden bir fiyat politikasının piyasa mekanizmasının içinde dahi gerçekleşmesini sağlayabilir. Nitekim, iyi işleyen bir piyasada fazla kâr ve rantları ortadan kaldırmak mümkün olduğu yani müstahsil rantlarının doğmasına mani olmak mümkün olduğu gibi adil bir gelir dağıtımına en çok hizmet eden müşteri rantlarını ortadan kaldırmak imkânı da mevcuttur. Devlet, ya kendi işletmeleri ya da devletçe istenilen fiyatları uygulamayı kabul eden özel teşebbüs ile piyasada bağımsız olarak sırf kârını azami kılmak için çalışan işletmelerle birlikte müşteri rantlarını massetmek ve bu sayede de aynı mal veya hizmeti düşük gelirli vatandaşlara düşük fiyatla hatta maliyetin altında bir fiyatla arz etmek imkânını yaratabilir. Nitekim münakalât fiyatları ile birçok mal ve hizmetlerin fiyatları hemen hemen hiçbir kalite ve miktar farkı arzetmeyen mal ve hizmetlerin arz fiyatları bir memlekette gelir dağıtımını daha adil kılmanın bir aracı olabilmektedir. Meselâ trenlerde mevki farkları, genel pazar yerlerinde ve büyük mağazaların aynı mal için farklı fiyat tatbik etmeleri, sırf müşteri rantını massetmek yani ödeme kudreti fazla olandan aynı mal veya hizmet için daha fazla para almak ve buna mukabil ödeme kudreti düşük olana da aynı malı daha ucuza satmak politikası ile izah edilmek gerekir. Bu usul genel olarak devlet işletmeleri ile, bu usule bağlı kalacaklarını devlete garanti eden hizmet ve mal istihsal eden özel teşebbüslerde tek bir firma içinde daha iyi bir şekilde tahakkuk ettirilmektedir. Nitekim bir münakalat işletmesinde derecelendirilmiş fiyatlarla memleketteki gelir dağıtımına geniş ölçüde tesir etmek mümkündür. Meselâ demiryollarında bu gaye ile sadece mevki farkları ile yetinmeyip, bölge farkları da konmak suretile geri kalmış, fakir bölgeleri daha üstün bir refaha kavuşturmak mümkündür. Nitekim, bir demiryolu veya şehir banliyosu trenleri veya otobüs seferlerinde fakir semtlere uygulanacak ucuz tarifenin düşük hasılatı, zengin semt veya bölgelere uygulanacak yüksek tarife suretile elde edilen yüksek hasılatla önlenebilir ve işletme zarar etmeksizin ve hatta piyasa rayıcı olan kârını elde ederek toplum refahını etkileyebilir. İşletmenin zarar etmesi ve bu zararın devlet tarafından karşılanması refahı etkileme politikası öngörüldüğü takdirde normal karşılanmak ge-

rekir. Kaldı ki, evvelce de işaret ettiğimiz gibi, piyasa ekonomisinin istenilen gayeye hizmet edebilmesi için demiryolu ve saire gibi temel faaliyetlerin gün geçtikçe önemini artırmak gerekmektedir.

Netice itibarile denilebilir ki, refah ekonomisinde devlet işletmeciliği piyasa mekanizmasının kendi kendine işleme yetersizliği nisbetinde bir gelişme gösterecektir. Ayrıca piyasa mekanizması içinde arz edilmesi mümkün olmayan, fakat toplumun refahını etkilemekte büyük rolü olan mal ve hizmetlerin istihsalı de devlet işletmeciliğine düşmektedir. Bu düzeni uygulayan memleketlerde bu gibi mal ve hizmetleri istihsal eden özel teşebbüsün çeşitli sebeplerden dolayı faaliyetlerini refahı etkileyecek şekilde yürütememeleri dolayısıyla bu teşebbüsleri devletleştirme hareketine girişilmiş olduğunu da burada kaydetmek yerinde olacaktır.

2 — Plânlı ekonomilerde devletçilik.

Plânlı ekonomiler derken memleketimiz gibi demokratik nizamı muhafaza etmek gayesine bağlı olarak, mevcut kaynaklardan ve istihsal faktörlerinden daha iyi bir şekilde istifade edebilmek amacile kabul edilmiş bir plânlı ekonomiyi kastediyoruz.

Bu manada plânlı bir ekonomide plân gösterici bir karaktere sahiptir. Şöyle ki, plânın gayesi piyasa mekanizmasının yerine geçecek bir nizam kurmak değil, fakat refah ekonomisi düzeninde olduğu gibi, piyasa mekanizmasının iyi işlemesine yardımcı olmak ve aksayacağı öngörüldüğü işlerde ve faaliyetlerde onun yerine kaim olmaktadır. Bu yerine kaim olmak sözü gösterici plânlarda sadece devlet sektörü için kullanılmaktadır. Başka bir deyişle devlet sektörü, aşağıda göreceğimiz gibi özel teşebbüsün plânın hedeflerine dolaylı bir şekilde sevkmede kullanılacak müşevviklerin yaratıcı olduğu gibi, plânın öngördüğü hedeflerin piyasa mekanizması içinde gerçekleştirilmesi mümkün görülmediği hallerde, piyasa mekanizmasının yerini alan bir sektör olarak kabul edilmektedir. Fakat bazı Batı ülkelerinde gösterici mahiyette bir plânın uygulandığını, fakat bu plânın da aslında piyasa ekonomisini istenilen şekilde çalıştırmaya hedef tuttuğu görülmektedir. Memleketimizde uygulanmakta olan plânlamada ise kalkınmanın vasıta hatıta gayesi olan bazı mal ve hizmetlerin istihsalı ve bunlara bağlı yatırımların yapılabilmesi için, peşinen devlet teşebbüsü gerekli görüldüğü gibi, bu mal ve hizmetlerle ilgili yatırımların özel teşebbüsce gerçekleş-

tiilmemiş olması halinde de devlet teşebbüsünün özel teşebbüsün yerini alması gerekmektedir.

Gerek refah ekonomisini uygulayan ve gerek ekonominin gelişme hızını plân yolile azamileştirmek isteyen demokratik memleketlerde özel teşebbüs tarihi gelişimi içinde toplumsal hedeflere varmanın aracı olabildiği halde Türkiye'de teşvik edici gayretlere rağmen henüz özel teşebbüs böyle bir araç olabilecek hale gelememiştir. Bunun başlıca sebebi sermaye piyasasının bir türlü teşkil edememiş olması ve buna bağlı olarak da uzun vadeli düşünce ve teşebbüs zihniyetinin henüz yerleşmemiş olmasıdır. Bunun neticesi Batı'da enfastrüktür teşkil eden işletmeler kısmen de olsa özel teşebbüs tarafından yönetilirken, memleketimizde devlet sadece sinai yatırımların yönetici olmakla kalmayıp, işin pazarlamasını da üzerine almış bulunmaktadır. Bu halen gün geçtikçe daha geniş bir sahaya yayılması ihtimali mevcut olduğu da bir gerçektir.

Ayrıca piyasa mekanizmasının mevcut istihsal faktörlerini -işgücü, sermaye, tabii kaynaklar- en iyi bir şekilde dağıtacak şekilde işlemesi, refah ekonomisinde olduğu gibi sırf bu gayeye yönelmiş bir devlet müdahalesi ile mümkün görülmediği için, bu gayeyi genel bir plânla gerçekleştirmek gerekmiştir. Şöyle ki, devlet plân gereğince ve plânın hedeflerine varma aracı olarak kendi işletmelerini piyasa ekonomisi içinde ve dışında bırakmak suretile plânın istediği veya gerektirdiği iktisadi ortamı yaratmakla görevlidir. Bu şekilde devlet plânın yürütme sorumluluğunu taşıyan bir merci olarak bir taraftan iktisat politikası tedbirlerini plânın istediği şekilde yürütürken, diğer taraftan devlet işletmelerini plânın hedeflerine bağlı kılmak üzere düzenler, bünye ayarlamaları yapar. Bu itibarla plânın devlet sektörü bakımından gösterici değil emredici olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Plânın hedeflerine bağlı kalan devlet işletmeciliğinde artık gerek istihsal faktörlerinin ve gerek neticelerin değerlendirilmesi işletme seviyesinde değil, memleket ekonomisi ve plânın aracı olmaksaki muvafakiyeti olarak yapılmak gerekir. Bu demektir ki, devlet işletmeleri gösterici bir plânın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde özel teşebbüsün teşvik aracı olarak kullanıldıklarında bir takım munzam maliyetlere veya düşük hasılâta katlanmak zoru içinde bırakılacaklar ve bunların neticesi işletme seviyesinde zararlar kaydedeceklerdir. Fakat bu zararların plân hedefleri veya sosyal olarak yorumlanmasında zararların büyük ölçüde sosyal faydaya tekabül ettiği görülecektir.

Bundan başka, yine plânın hedeflerine bağlı olarak programlaştırılan devlet işletmeleri piyasa kanunları dışında çalışmak zorunda kalamazlar. İşte bu hallerde de adı geçen işletmeleri işletme seviyesinde değil, plânın hedeflerini gerçekleştirmedeki müsbet rolleri ile değerlendirilmek gerekecektir.

Devlet işletmelerinin yukarıda bahsettiğimiz zararlara karşılık çok yüksek kâr eden ve bu kârları tekelleri durumları ile sağlayan işletmeler olması da mümkündür. Bilindiği gibi, bir genel kalkınma plânının muvaffakiyeti herşeyden evvel devlet eliyle yapılması gereken yatırım ve harcamaların finansmanındaki muvaffakiyete bağlıdır. Memleketimizde olduğu gibi özel teşebbüsün yaratılan bütün müşevviklere rağmen istenilen yatırım ve harcamaları yapamaması plânın devlet tarafından finansmanını iki yoldan sektöre uğratmaktadır. Birincisi devletin özel teşebbüsün yerine almak gereği ile yapacağı yatırım ve harcamaların gerektirdiği munzam finansman ihtiyaçları, ikincisi ise özel teşebbüsün beklenen yatırım ve harcamaları yapmamış olması dolayısıyla beklenen vergi matrahlarının doğmaması yüzünden vergi hasılatının beklenen hasılatlardan düşük kalması ve böylece meydana gelen bir finansman açığıdır. İşte devlet bu gibi finansman açıklarını devamlı bir şekilde maruz kalarak plânın hedeflerinden uzaklaşmamak için kendi sektörü içinde bunun çaresini aramak yolunu seçebilir. Bu yol da bazı devlet işletmelerinin kârlılığını artırmak ve bu sayede ihtiyacı olan fonları tedarik etmek yoludur. Hatta mevcut işletmeler içinde bu ihtiyacı karşılayacak olanlar bulunmuyor veya kâfi gelmiyorsa, yenilerini açmak yoluna gidebilir. Hatta bu işletmelerin kârlılığını artırmak için devlet kudretini dahi kullanabilir. Netice itibarıyla diyebiliriz ki, özel teşebbüsün plânın hedeflerine uygun yatırım ve harcamalarda geri kalması devletçiliğin hududunu genişletmekle kalmayıp, özel teşebbüs yerine kaim olan ve hatta piyasa ekonomisinin kurallarını bir tarafa iten devlet işletmeciliğinin doğuşuna sebep olacaktır.

Plânlı ekonomilerde devlet işletmelerinin plânın kendileri bakımından emredici olan hedeflerine bağlı kalırken bir taraftan da plânın hedeflerine ancak kendi öz gayeleri bağdaştığı takdirde varmak gayreti gösterecek bağımsız özel teşebbüslerle rekabet etmesi gerekebilir. Nitekim memleketimizde durum böyledir. Memleketimizde bazı sektörlerde devlet işletmeleri özel teşebbüs ile rekabet halinde bulunmaktadır. Fakat devlet teşebbüsü plânın uzun vadeli hedeflerine bağlı kalmak zorunda olduğu için, bu hedeflere bağlı kalmak zorunda bulunmayan

ve genel olarak kısa vadede kâr ve prodüktivite anlayışına bağlı kalan özel işletmeler ile rekabet edemeyecek hale düşebilir. Bu sebeple eşit şartlarda rekabeti sağlamak maksadile ya müşevviklerle özel teşebbüsü de plânın uzun vadeli hedeflerine bağlamak ya da devlet teşebbüsüne bu haksız rekabet içinde çabalamaktan kurtaran bazı imtiyazlar vermek gerekecektir. Kanaatimizce ikinci yol plânlı ekonominin kurallarına uygun değildir. Belki alışılmış ve hatta denenmiş bir usuldür, fakat başka türlü düşünmenin zamanı gelmiştir.

ARSLAN TUĞLA

YAPI TUĞLASI
KİREMİT
ATEŞ TUĞLASI

Fabrika : Eyüp Silâhtar Caddesi No. 148

Telefon : 21 11 32

Mağaza : Galata, Tersane Cad. No. 67

Telefon : 44 30 40

İSTANBUL

Ayın Ekonomik Olayları

Bakanlar - Özel Sektör Temsilcileri toplantısı

12.Ekim.1964 tarihinde yapılması gereken toplantı alâkalı Bakanların zelzele münasebetiyle Yurd içinde tetkik gezisine çıkmaları sebebiyle önümüzdeki ayın 12 sine tehir edilmiştir. Odalar Birliğince hazırlanan gündem muvacehesinde cereyan edecek toplantıda bundan evvel neticelendirilememiş meseleler ile; a) İlâç maliyet fiatlarının tesbitinde tatbik edilecek usuller, b) İhracata tesir eden Liman işletmeleri tarifelerinin yüksekliği ve c) Sanayi bölgelerinin tesisi gibi mevzular gözden geçirilecektir.

Amerika - B. Almanya'da sergi açdı

Almanya'nın Frankfurt şehrinde Amerikalılar 14 Ekimde bir sergi açtılar. Bir hafta devam eden bu sergide televizyonla eğitim cihazları ve diğer öğretici makineler teşhir edilmiştir.

Amerikan Dış Yardım kanun tasarısı imza için Beyaz Saraya gönderildi

Bu seneye ait olmak üzere dış memleketlere yapılacak 3,5 milyar dolarlık yardım kanun tasarısı imza için Beyaz Saraya gönderilmiştir.

Hatırlanacağı üzere kanun tasarısı daha evvel Temsilciler Meclisinde kabul edilmiş ve Senatoda ise 15'e karşı 35 oyla uygun görülmemiştir.

İnzayı müteakip Temsilciler Meclisi yardım tahsisatının fiilî dağılışını müzakere edecektir.

Ticaret Bakanının Bulgaristan seyahati

21 inci Milletlerarası Filibe Fuarına davetli olara kgiden Ticaret Bakanı Fennî İslimyeli alâkalı çevrelerde her iki memleketin Ticaret, Sanayi ve Turizm mevzuunda müstakbel inkişafına ait gö-

rüşmelerde bulunmuştur. Bakan, bu seyahatin iki ülke arasındaki münasebetlerin daha ziyade gelişmesini temin edecek iyi bir başlangıç olduğunu belirtmiştir.

Gümrükten muaf eşya satışlarına ait çalışmalar

Turizmi geliştirmek gayesiyle bazı önemli hava alanlarıyla, liman ve garlarda açılacak mağazalarda cari kur üzerinden mal satışı düşünülmektedir. Bu suretle Türkiye'yi turizm bakımından daha cazip hale getirmek kabil olacaktır. Bu mağazalarda daha ziyade yerli içkiler, sigara, semaver, hatıra eşyalar ile İVİK mevzuuna giren malların satışı yapılabilmektedir. Bu mevzu ile alâkalı Komisyon çalışmaları neticelenmek üzeredir.

Türkiye Odalar Birliğine mensup 5 Kişilik Heyet Karaşide

Türkiye - İran ve Pakistan arasında aktedilen üçlü İktisadi İşbirliği mevzuunda müzakerelerde bulunmak üzere Başkan Nuri Ciritoglu refakatindeki heyetimiz 16.Ekim.1964 günü Karaşide hareket etti. Toplantı Karaşide kurulması düşünülen Türk, İran-Pakistan Müsterek Ticaret Odası mevzuu ile ilgilidir.

Orta - Anadolu Oda ve Borsaları Toplantısı

22-23 Ekim 1964 tarihleri arasında Kayseride toplanmıştır. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları tarafından tertiplenen toplantının gayesi iştirak eden orta Anadolu Adaları marifetiyle bu bölgeleri iktisaden kalkındırma çareleri aramak olmuştur.

Türkiye III. Yağ Sanayi Semineri

25-28 Ekim, 1964 tarihleri arasında İstanbul Sanayi Odasında yapılmıştır.

Denizyolları Neden Zarar Eder ?

Aydın İZGİ

Denizcilik Bankası'nın bir ünitesi olan Denizyolları İşletmesi, iç ve dış hatlara sefer yapan gemileri ile memleketimizin deniz ulaştırma hizmetini yerine getirmeye çalışmaktadır.

Denizyolları İşletmesi hâlen 23 yolcu gemisi, 1 akaryakıt tankeri ve 1 arabalı vapurdan ibaret 110 bin 851 grostonluk bir filoya sahip bulunmaktadır. Bu rakam, Denizcilik Bankası ve Deniz Nakliyat Şirketinde mevcut gemilerin üçte birini teşkil etmesine rağmen, İşletme yıllardan beri bilânçosunu daima zararla kapatmaktadır. Müessese 1962 yılında 30 milyon zarar etmiş iken, bu rakam geçen sene 59 milyon 846 bine yükselmiştir.

1 — Deniz ulaştırmasının bir âmme hizmeti olarak kabul edilmesi.

Bunun neticesi olarak, rantabl olmıyan bir çok yerlere vapur işletilmekte ve müessese zarar etmektedir.

2 — Rekabet.

a) İç Hatlar: Karadeniz, Marmara, Akdeniz Hattını teşkil eden ve Hopa'dan İskenderun'a kadar ulaşan bölgede rekabet, en çok kara ulaştırmasında görülmektedir. Kara yollarımızın günden güne gelişmesi, kamyon ve otobüs seferlerini artırmış ve dolayısıyla denizyollarında taşınan yolcu ve yük miktarına tesir etmiştir. Kara yollarında taşınan eşyanın daha çabuk ve daha ucuza nakledilmesi, malların doğrudan doğruya antrepolara kadar götürülmesi, taşıt sahiplerine bazı özel a-

vantaj ve imkânların sağlanması kara ulaştırmasını cazip hâle getirmiştir. Böylece 1956 yılında gemilerde 400 bin tonun üstünde yük taşınmış iken, bu rakam her yıl biraz daha azalarak geçen yıl 140 bin tona düşmüştür.

Öteyandan otomobil ve otobüslerle yapılan seyahatler artınca, deniz yolu ile yapılan taşımalarda azalmalar görülmüştür. Öyleki 1957 yılında 1 milyon 300 binin üstünde yolcu taşınmışken geçen yıl bu rakam 791 bine düşmüştür.

Yolcu ve yükteki bu düşmeler göz önüne alınarak İşletme daha çok zarar etmemek için bazı hatları birleştirmiş, İzmir Hattını ise kaldırmıştır.

Diğer taraftan bazı deniz taşıtları yük naklinde gemilerin diğer bir rakibi olarak meydana çıkmaktadır. Motorlar kıyıdaki ambarlardan aldıkları malları daha az bir ücretle diğer limanlardaki ambarlara götürmektedirler.

b) Dış Hatlar : Hayfa, Adriyatik ve Barselon'a kadar uzanan dış hatlarda, iç hatların aksine 1957 yılından beri taşınan yük ve yolcu miktarında devamlı bir artış vardır. Öyleki 1957 yılı içinde 40 bin yolcu taşınmış iken bu rakkam her yıl biraz daha artarak 1963 de 72 bine; yük miktarı da 60 binden 118 bine yükselmiştir. Bunun sebebi halkın gelir seviyesinin yükselmesi ve dış memleketlere olan rağbetin artmasıdır.

Buna rağmen yabancı bandıralı gemiler, bilhassa Yunan ve İtalyan vapurları, turist getirip götürmekte bizim gemilerle yarış etmektedirler.

3 — İşletme ve personel masrafları.

İşletme masrafları her gün biraz daha artmaktadır. Hele Haziran ayında akaryakıtın tonuna yapılan 15 kuruşluk zam, motorlu gemilerin işletme masraflarını daha da artırmış bulunmaktadır. Bugün büyük bir geminin bir sefer içi yapmış olduğu masraf, getirdiği gelirden çok daha fazladır.

Diğer taraftan personel masrafları ise her yıl biraz daha kabarmaktadır. Yüksek maaşlı personelin 25 yılını doldurmuş olmasına rağmen hâlâ emekliye sevkedilmeyişleri ve mevcut kadroların şişirilmesi İşletmeye büyük külfet yüklemektedir.

4. — Liman Masrafları.

Bugün liman masrafları çok yüksek bir seviyededir. İç hatlarda bu sebepten kamyon ve motorla rekabet edilemiyor. Dış hatlarda ise yabancı memleketlerin liman masrafları önemli bir yer tutuyor.

5 — Permiler ve tenzilât.

Denizcilik Bankasının binlerin üstündeki personel ve ailesine iç ve dış hatlarda bazan permi verilmekte, bazan da tenzilât yapılmaktadır.

Öteyandan öğretmenlere, öğrencilere, ordu ve basın mensuplarına, sporculara ve daha bir çok gruplara % 50 ye kadar tenzilât yapılmaktadır.

Bir çok hallerde boş giden gemilerde permi veya tenzilâtla seyahat edenler, masrafları daha da çoğaltmaktadır.

6 — Tarife Düşüklüğü.

Bazı hatlarda yolcu ve yük tarifeleri çok düşüktür. Akdeniz Hattında iç turizmi teşvik gayesi ile tarifeler düşük bırakılmıştı. Bu hatta zarar, heı yıl biraz daha artıyordu. Bunun üzerine İskenderun Postası, Sür'at Postası haline getirilerek fiatlar biraz arttırıldı. Fakat yine de yeteri kadar yükseltilmedi. Meselâ, İstanbul'dan İskenderun'a ikinci mevkide gidip-gelme sadece 324 lira. On dört gün süren yolculuk esnasında yemek bedeli de bu rakama dahildir. Hele bir de % 50 tenzilâtla seyahat eden öğretmen, öğrenci v.s. gibi gruplar, bu uzun yolculuğu 162 liraya getirmiş oluyorlar. Bu sebeple Akdeniz hattına müthiş bir talep var. İşletme, buna rağmen bu hatta fiatları yükseltmiyor, tenzilât miktarını azaltmıyor.

Diğer taraftan 1960 yılında iç hatlarda kamyon ve motor rekabeti yüzünden yük navlununda bir miktar indirme yapıldı. Böylece elde edilen gelir miktarı biraz daha azalmış oldu.

7 — Yatırım ve tamirler.

Denizyollarının elindeki gemilerin ortalama yaşı yirmidir. «Tarı» gibi olanlar elli yıldır kullanılmaktadır. Bu gemiler her yıl havuzlama ve tamire ihtiyaç göstermektedir. Öyleki hemen her zaman mevcut gemileri nüçte biri tamir ve havuz için tersanelerde bulunmaktadır. Daha on dört yaşında olan «Samsun» ve «İskenderun» gemilerinin Hollanda'da yenilenmesi için 360 milyon lira harcanmıştır.

Öte yandan dış hatlardaki yabancı gemilerle rekabet edebilmek için mevcut gemiler daha konforlu hale getirilmekte, yüzme havuzları yapılmakta, havalandırma tertibatı ve televizyon konulmaktadır. Bütün bunlar işletmeye çok büyük borçlar yüklemektedir.

8 — Dış acenteler.

Dış hatlarımızda gemilerimize yolcu temin etmekle mükellef olan mukaveleli acenteler, maalesef, bankanın aleyhinde çalışmaktadır. Menfi propaganda tesiriye yolcular, yabancı gemilerle seyahat etmeyi tercih etmektedirler. Ayrıca dış acentelerle tasfiye muamelesi hâlâ tamamlanamamıştır. Hesap mutabakatı sadece dört beş acente ile yapılmıştır.

9 — Dış Harcamalar Vergisi Kanunu.

1963 yılında Dış Harcamalar Vergisi kabul edilince, Banka bilet ücretlerinde % 40 a kadar bir indirim yapmak zorunda kaldı. Meselâ, geçen yıl Hacı Seferi yapan «Trabzon» gemisinin I. mevkiinin 4000 liralık ücretini, Banka 3250 liraya indirmek suretiyle bu vergi yükünün çoğunu kendi üzerine almış ve böylece elde ettiği gelir de azalmış oldu.

Öte yandan geçen yıla kadar dış hatlarda artmakta olan yolcu ve yük miktarı, yine bu vergi yüzünden azalmaya başlamıştır. Meselâ geçen yılın Temmuz ayına nazaran bu yıl aynı ay içinde 3968 daha az yolcu ve 2059 ton daha az yük taşınmıştır.

10 — Organizasyon eksikliği.

Denizyolları İşletmesi, modern işletmecilik prensibini uygulayacak elemanlardan yoksun bulunmaktadır. İktisatçı ve maliyeci diğer yerlerde olduğu gibi burada da önemli yerini alamamıştır. Bir işletmeyi sadece mühendis ve kaptanlar ile rantabl olarak çalıştırmaya ve prodüktif sahalara yöneltmeye imkân yoktur.

Bugün İşletmenin gemileri bazan dış hatlara 12 yolcu ile çıkarken, bir İngiliz firmasının Akdenizde sadece yedi tur için kiraladığı «Ankara» gemisine 700 bin Dolar vermesi ve üstelik kâr etmesi bizdeki organizasyon eksikliğinin tipik bir örneğidir.

11 — Çeşitli Sebepler.

Ayrıca, (Milletlerarası Deniz Ticaret Kaidelerinin) uygulanması v.s. gibi bir çok sebepler, İşletmenin zarar etmesine yol açmakta ve bu açık gittikçe büyümektedir.

Neticede, eğer gerekli tedbirler alınmazsa Denizyolları İşletmesinin bu sebepler yüzünden kâr etmesi hiç bir zaman mümkün olamayacaktır.

Balıkçılığın Ekonomimizdeki Yeri

Reha BAVBEK

Memleketimizin coğrafi durumu dolayısıyla ekonomik hayatımızda ön plânda bir yer işgâl etmesi gereken su ürünleri istihsalımız ve bu istihsale dayanan ihracatımız maalesef tatminkâr bir seviyeye erişememiş bulunmaktadır. Avcılığa müsait 7126 Km. sahile, çeşitli iç sularımızın mevcudiyetine ve buralarda zengin balık rezervlerinin bulunmasına rağmen istihsalın arzu edilen derece olmamasının sebeplerini incelemeden ve bu alandaki tedbirleri açıklamadan önce seneler itibariyle su ürünleri istihsalımızın miktar ve bünyesine bir göz atmayı ve memleketimizdeki istihlâk hacmi ile balık ihracatımızın durumuna kısaca temas etmeyi faydalı bulmaktayız.

a) İstihsal durumu :

Balık avcılığı bakımından Türkiye, Karadeniz, İstanbul, Marmara, Ege ve Akdeniz olmak üzere 5 bölgeye ayrılır. İstihsalın vüsatine göre Karadeniz bu bölgelerin başında gelmekte, bunu İstanbul Bölgesi takip etmektedir. Diğer bölgeler bu yönden daha az önemi haiz bulunmaktadırlar. 1956-60 yılları ortalamasına göre umumi istihsalın bölgeler arasında dağılışı şöyledir:

Karadeniz Bölgesi	% 56,5
İstanbul »	% 29,2
Marmara »	% 9,5
Ege »	% 2,5
Akdeniz »	% 2,3

Deniz ve iç sularda bir yılda avlanan deniz ürünleri 50-165.000 ton arasında değişmektedir. Ticaret Bakanlığı Su Ürünleri ve Avcılık İşleri Müdürlüğü istatistiklerine göre 1951-61 yıllarında avlanan su ürünleri, cinsleri itibariyle aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yıllar	Deniz balıkları (ton)	Tatlı su balıkları (ton)	Naime ve kış-riyeler (ton)	Sünger (Ton)	Yekûn (Ton)
1951	43.824	5.978	269	31	50.102
1952	78.487	6.016	275	25	84.803
1953	108.173	6.016	426	34	114.649
1954	163.323	5.403	801	28	164.155
1955	120.076	5.875	654	24	126.529
1956	150.634	3.472	755	27	154.888
1957	118.165	6.875	400	30	125.470
1958	107.105	4.630	277	23	112.135
1959	68.530	5.227	492	23	74.272
1960	81.705	7.149	539	24	89.417
1961	75.487	6.207	589	22	82.305

Türkiye'de deniz ürünleri istihsalinin büyük bir kısmını beş cins balık (torik, palamut, istavrit, uskumru, hamsi) teşkil etmekte, bu beş cins umum istihsalin % 74-89 unu kapsamaktadır. Bu itibarla zikri geçen cinslerin istihsal miktarı umum istihsale kuvvetle tesir etmektedir.

Bu arada istihsale tesiri bakımından memleketimizde balıkçılıkla iştigal edenlerin sayısına da gözetmek yerinde olacaktır.

Et ve Balık Kurumu rakkamlarına göre 1959 yılında Türkiye'de münhasıran balıkçılıkla uğraşan 19.500 ve zamanının bir kısmını balıkçılıkla geçiren 5.400 kişi olmak üzere cem'an 24.900 kişi balıkçılıkla iştigâl eylemektedir. Bu miktar nüfusun takriben % 0.08'idir. Balıkçılıkla iştigâl edenlerin sayısı belli olduğuna göre bir balıkçıya isabet eden yıllık istihsalin de hesaplanması mümkündür. Bu hesaba göre bir balıkçıya düşen istihsalin miktarı takriben 5 ton olarak ortaya çıkmaktadır. Mukayese için bu miktarın Avrupa memleketlerinde, Fransa'da 10, Portekiz'de 11, Belçika'da 28, İngiltere'de 41, Batı Almanya'da 64 ton dan ibaret olduğunu ilâve etmek kâfidir kanaatindeyiz.

Memleketimizin balık rezervleri zengin olduğuna göre balıkçı başına isabet eden yıllık istihsalin düşüklüğünü doğrudan doğruya avcılığın iptidai vasıtalarla yapılması nedenine bağlayabiliriz.

b) İstihlâk durumu :

Memleketin denizlerinden ve iç sularından elde edilen su ürünlerinin büyük bir kısmı dahilde istihlâk edilmektedir. Et ve Balık Kurumu istatistiklerine göre ortalama olarak istihlâkın % 77 si taze, % 21 i tuzlu ve kuru % 2 si de konserve hâlinde balıklardır. Türkiye nüfusunun umumiyetle sahil mıntıkalarında veya tatlı su kıyılarında meskûn kısmının balık istihlâk ettiği nazara alındığında, Türkiye'de nüfus başına düşen su ürünleri istihlâkının çok düşük olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bu konuda kat'i istatistiklerden mahrum bulunmamıza rağmen 5 yıllık kalkınma plânında, memleketimizde 1962 yılında nüfus başına düşen balık istihlâkının 2 kilo olduğu belirtilmiştir. 1958 yılında nüfus başına su ürünleri istihlâkının Belçika'da 12,6 Kg., Danimarka'da 12 Kg., Fransa'da 11,9 Kg., Batı Almanya'da 17,9 Kg., Portekiz'de 32,1 Kg. ve Norveç'te 93 Kg. olduğunu gözönüne aldığımızda, üç tarafı su ürünleri bakımından bir hazine olan memleketimizin istihlâk yönünden de ne derece zayıf olduğu ortaya koymuş oluruz.

c) İhracatımız :

Su ürünleri ihracatımızın % 90 nisbetine varan büyük bir kısmını taze ve tuzlu olarak ihraç olunan balıklar teşkil etmektedir. Seneler itibariyle taze ve tuzlu balık ihracatımız miktar olarak şöyledir.

Yıllar	Taze Balık	Tuzlu Balık	Yekûn
1950	2.925	1.061	3.986
1955	13.895	1.156	15.051
1956	23.220	819	24.039
1957	18.198	1.230	19.428
1958	8.466	4.006	8.872
1959	4.423	190	4.613
1960	10.230	593	10.823
1961	10.189	790	10.979
1962	6.762	568	7.330
1963	6.036	480	6.516

Görüldüğü gibi taze balık ihracatı 1956 yılında en yüksek seviyesine erişmiş ve müteakip yıllarda ehemmiyetli bir düşme arz ederek 1963 yılında 6.036 ton'a inmiştir. İşlenmiş balık ihracatında da 1947 yılından sonra bariz bir azalma göze çarpmaktadır. İhracatın umumi seyrinde istihsale paralel bir durum mevcut olduğundan ihracat miktarı, istihsal gibi seneden seneye farklılık arz etmekte, müstekar bir seviyede durmamaktadır.

Diğer yandan su ürünleri ihracatının umumi ihracatımızdaki payı da ihracatın en yüksek olduğu 1956 yılında % 17,9 iken müteakip yıllarda sıra ile % 13,6; 11,4, 4,6, 10,5, 9,5 nisbetine düşmüştür.

İhracatımızın memleketler itibarile dağılışında Akdeniz, Balkan ve Orta Avrupa memleketleri başta gelmektedir. Taze ve dondurulmuş balık ihracatının büyük kısmı İtalya ve Yugoslavya'ya yapılmaktadır. Tuzlu balık alıcılarının başında ise Yunanistan ve Bulgaristan gelmektedir.

ç) Mevcud durumun nedenleri :

Yukarıdaki bölümlerde görüldüğü üzere memleketimizde su ürünleri istihsalı henüz, olması gereken seviyeden çok aşağı bir vaziyettedir. Bu durumun ortaya çıkmasının çeşitli sebepleri vardır. Burada sadece belli başlılarına temasla iktifa olunmuştur. Önde gelen sebepleri şöylece sıralamak kâbildir.

- aa — Memleketimizde balık avcılığı basit, kifayetsiz ve iptidai vasıtalarla yapılmaktadır.
- bb — Balık avcılığının iptidai vasıtalarla yapılması can ve mal emniyetini sağlayamamaktadır.
- cc — Balık avcılığı ile uğraşan nüfusda eskiye nazaran önemli bir azalma mevcuttur.
- dd — Balık fiyatlarında, depolama imkânsızlıkları dolayısıyla bir istikrar temin edilememiştir.
- ee — Umumiyetle teşkilatlanmamış durumda olan balık müstahsili kredi temininde zorluk çekmekte bir iki sermayedarın elinden kurtulamamaktadır.
- ff — Balıkçılık işlerini düzenleyen mevzuat yetersiz ve islâha muhtaçtır.

Böylece sayılan sebeplerin tesiri ile gerektiği şekilde artış göstere-miyen su ürünleri istihsalı dolayısıyla ihracatımızda da bu bakımdan önemli bir gelişme müşahade olunamamaktadır.

Halbuki Dünya memleketlerinde istihsale paralel olarak istihlâk hacminde de geniş ölçüde bir inkişaf mevcuttur. Bu inkişâfın neticesi olarak Akdeniz ve Orta Avrupa memleketleri Türkiye su ürünleri için elverişli bir pazar olma vasfını muhafaza etmektedirler. Coğrafi mevkiinin uygun olması dolayısıyla Türkiye mevzu bahis memleketlere her zaman deniz ve kara yolu ile taze balık sevkedebilecek durumda bulunmaktadır. Bu itibarla istihsalde vâki olacak artmalar hâlinde, depolama işlerinin de düzen sokulması şartile, mevcut artışın ihracı her zaman mümkün görülmektedir.

d) İstihsal ve ihracatın artırılması tedbirleri :

Memleketimizin müsait coğrafi durumuna ve zengin balık rezervlerine rağmen su ürünleri istihsalinde ve dolayısıyla ihracatında görülen durgunluğun giderilmesi, istihsalde ve ihracatda belirli bir artışın sağlanması 1963-67 devresini kapsayan 5 yıllık Kalkınma Plânında da önemli konulardan biri olarak ele alınmıştır.

5 yıllık Plânda, bu konuda yürütülecek ana politikanın denizlerimizde bulunan balık ve başka su ürünleri kaynaklarının modern işletmecilik anlayışı ile değerlendirilmesi olduğu açıklanmış, balıkçılık politikasının yürütülmesi için gerekli tedbirler sayılmış bulunmaktadır.

Buna göre, balıkçılık politikasının yürütülebilmesi için evvel emirde:

aa — Eski mevzuatın değiştirilerek yerine rasyonel işletmeciliği geliştirici su ürünleri kanununun yapılması,

bb — Balıkçılıkla ilgili kamu hizmetlerinin toplu şekilde organize edilmesi,

cc — Balıkçılık araştırmalarının hızlandırılması için tedbirler alınması,

dd — Balıkçıların Ziraat Bankasından zamanında ve kolay kredi almalarının temini,

ee — Balıkçılık eğitiminin organizasyonu için imkânlar araştırılması,

ff — Balıkçıların kooperatifleşmeleri,

gg — Balık üretmeciliği işine önem verilmesi,

hh — Balık satışı ve ürütiminde toplamayı sağlamak için üretim bölgelerinde balıkhaneler kurulması,

ıı — Balıkçılık motor ve araçlarının mümkün olduğu kadar tek tipe ircaı,

ii — İhracat işinin basitleştirilmesi, ve ihrac şeklinin standardize edilmesi,

jj — Sürekli olarak balık konserve mamûlleri ihracı için ambalaj malzemesi ithâline imkân sağlanması,

kk — Balıkçıların can ve mal emniyeti sağlayacak tedbirler alınması,

ll — Kara suların 6 mile, balıkçılık alanının 12 mile çıkarılması, lâzım gelmektedir.

Bu tedbirlerin alınması ve su ürünleri kaynaklarımızın modern işletmecilik anlayışı ile değerlendirilmesi neticesinde balıkçılığın toptan gayri safi tarım üretim değerleri içindeki % hissesinin 1962 yılındaki % 0,6 nisbetinden 1967'de % 1,3 e çıkaracağı, istihsalin 1963 den 1967 ye 3 misline yakın bir artış göstereceği keza bu artışa paralel olarak nüfus başına düşen balık istihlâkinin 1963'teki 2,2 kg. dan 1967 de 5,3 Kg. a çıkacağı, ihracatın 1962 yılına nazaran 3,7 misli artacağı da tahmin olunmuştur.

Bütün bu iyimler tahminlere rağmen 5 yıllık plânda öngörülen tedbirlerin alınmasının güçlüğü sebebiyle aradan geçen 2 seneye yakın devrede balıkçılık alanında arzu edilen gelişmenin görülmediğini de zikretmek lâzımdır.

Ziraat Bankasının su ürünleri sahasına ait kredi limitini arttırması, kara sularımızı 6, balıkçılık bölgesini 12 mile çıkaran Kanunun 25.5.1964 tarihinde yayınlanması yanında plânda öngörülen tedbirler henüz tatbik sahasına intikal etmemiş veya hâlen tasarı hâlinde bulunmaktadır. Bu itibarla su ürünlerinin istihsal ve ihracındaki artış, bugün için alınacak tedbirlerin tamamlanmasına bağlı olup kanaatimizce daha uzun zamana ihtiyaç gösterecektir.

Ihracatta Piyasa Tetkiki

Ayhan AGUN

Zamanımızda milli mahsullerini hariçte tanıtmak ve ihracatı teşvik ve artırmak maksadiyle, yeni pazarlar kazanmaya veya hiç değilse yabancı piyasalardaki mevcut pozisyonlarını muhafaza ve geliştirmeye azmetmiş memleketler bu mevzularda lüzumlu çeşitli tedbirlere başvurmaktan geri kalmamaktadır. Yabancı fuarlara iştirak için bazı hükümetlerin muazzam meblağlar sarfetmekte tereddüt etmedikleri görülmektedir. Meselâ Batı Almanya'nın milli sanayinin ve ticarî müesseselerin bu gibi yerlere iştirakine imkân sağlamak maksadiyle her sene bütçesine koyduğu meblağlar artan bir seyir takip etmektedir. Diğer memleketler ise, devamlı veya muayyen müddetlerle hariçte hususi ekspozisyonlar organize etmekte, propoganda ve ranseyman büroları açmaktadırlar. Fransa hükümeti 1958 yılında Milâno'da teknik bir dokümantasyon bürosu açarak burada İtalyan halkına Fransız sanayiindeki son terakkiler hakkında malûmat vermekte, konferanslar tertip etmekte, filimler göstermekte ve tetkik seyahatları organize etmektedir. Norveç kendi yönünden Londra'da milli mahsullerini de teşhir eden bir ihracat bürosu açmış, Belçika hükümeti Fransa, İtalya ve diğer memleketlerde yeniden resmî ticarî mümessillikler ihdas için teşebbüse geçmiş bulunmaktadır. Diğer birçok devletlr kendi hudutları dahilinde, umumiyetle resmî mahiyette, ihracatı teşvik edecek bürolar teşkili için gayret sarfetmektedirler. İtalya tıbbî ve kimyevî, makine ve dokuma sanayii gibi mühim iktisadi branşları için istişari komisyonlar ve yabancı memleketlerdeki ticarî sahadaki propogandaları tanzim ve idame ettirmek için de daimi bir komite teşkil etmiştir.

Milli mahsullerini yabancı piyasalarda tanıtmak ve ihracatı artırmak maksat ve gayesiyle, son senelerde bir kısım Avrupa memleketleri

tarafından alınmış tedbirlere umumi bir temastan sonra mevzuumuz ihracatta piyasa tetkikinin bir memleket iktisadiyatına hangi yollar - dn ne gibi hizmetler sağladığı hususları üzerinde duralım.

1 — Umumi mânada piyasa tetkiki bir şeyin artışına imâlat anından istihlâke kadar tesir eden faktörlerin tayin ve tesbiti metodu olup, pratik gayesi;

a) Yeni müşteri aramak, yani müstahsiline ve mutavassıtına yeni kazançlar sağlayacak, müstehlikine kolaylıklar ve faydalar temin edecek yeni bir emtenin satın alınmasına taraftar kazandırmak,

b) Satışı artırmak,

c) Yeni pazarlar keşfetmektir.

2 — Müşahade, tetkik ve tahlil esasına dayanan piyasa tetkiki tatbikatta iki tarzda yapılmaktadır:

Birincisinde; muhtelif kaynaklardan elde edilen döküman ve istatistiklerden faydalanılmaktadır. Bugün birçok memleketler iktisadi durum ve bazı branşlardaki işlerin inkişafı, istihsal, istihlâk ve dış ticaret mevzularında oldukça geniş istatistikî donnelere sahip bulunmaktadır. Bu istatistikler, usulüne uygun bir şekilde tefsir edildiğinde ve kullanıldığında, piyasaların müşahadesi için esaslı bir kaynak teşkil etmektedir.

Yalnız dahili bir piyasanın tetkikinde müsbet bir neticeye ulaşmak için müracaat edilen kaynaklar bu derece değişik olursa, ihracatta bulunan bir müessesenin ilgilendiği her bir yabancı piyasanın ayrı ayrı tetkiki halinde mecbur kalacağı için hacmini ve güçlüğü tahmin ve takdir etmek lâzımdır.

Yabancı piyasalarda satış teşkilâtına sahip bulunan büyük müesseseler hernekadar mümessillikleri ve satış şubeleri vasıtasıyla bu kabîl piyasa tetkikinde bulunabilirlerse de, elde edilecek malûmatın noksan ve afaki olması endişesi dolayısıyla bitaraf teşekküllere müracaatı tercih etmektedirler. Diğer taraftan orta ve küçük çaptaki müesseselerin de kendilerini ilgilendiren piyasaları tanımaları için yardıma ihtiyaçları olduklarını da unutmamak lâzımdır. İşte bu sebepledir ki yabancı piyasalarda araştırma yapan enstitüler bahis konusu olmakta ve mevcudiyetini ortaya koymaktadır.

İkincisinde ise piyasa tetkiki, bizzat mahallinde, sondaj suretiyle

müşteri ve müstehlik grupları nezdinde yapılmaktadır. Bu cins etüdü ya firmanın bizzat kendisi veya bu maksatla hususi surette kurulmuş enstitüler ifa etmektedir. Ancak ihracatta bu metod pahalıya mal olduğundan bu cins etüdler, çok hususi bir ehemmiyet arzeden bazı yabancı piyasalarda, alâkalı firmanın isteği üzerine yapılmaktadır.

3 — İhracatta piyasa tetkikinden bahsedildiğinde, hadiselerin bizzat memleket dahilinde istihsal olunan malların ihraciyle meşgul olan millî müesseseler yönünden tahlili mânası anlaşılmalıdır. Eğer bir müessese yabancı bir memlekette hususi surette bu memleket piyasasıyla meşgul olmak üzere bir fabrikaya sahip bulunuyorsa bu takdirde sadece yerli bir piyasanın tetkiki bahis mevzuudur.

Bu izahattan sonra, yabancı bir piyasada o piyasa hakkında umumi bir fikre sahip olmak maksadiyle tetkiki icap eden noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Alâkadar olunan memlekette işlerin gelişme seyri ve o memleketin umumi iktisadi bünyesi,
- Malî ve ticarî mevzuatı,
- Satılacak mallar için piyasanın hususiyetleri, yani istihlâk, millî istihsal ve diğer yabancı firmaların rekabeti,
- Takip olunan ticarî usuller ve satış teşkilâtı.

İhracatta piyasa tetkikinin esasını teşkil eden bu dört noktada bir fikre sahip olmak isteyen hususi müesseseler, yabancı memleketlerde teşkilât ve muhabirlere sahip bulunan ihracatı geliştirme merkezlerinin ilgili dairesine müracaatla istenilen malûmatı elde edebilmektedirler. Zira bu merkezlerin vazifelerinden biri de o memleket sanayi mamûllerinin sürümünü artırmak maksat ve gayesiyle yabancı piyasalar hakkında lüzumlu bütün malûmatı muntazam toplamak ve kıymetlendirmektir.

Hariçte piyasa arıyan her ihracatçı bir takım suallerle karşı karşıya kalmaktadır.

- Şu veya bu memlekette, umumi bir tarzda, kendi malı için bir talep var mıdır;
- Yoksa, böyle bir talebi yaratmak mümkün olacak mıdır?
- Yürürlükte olan mevzuat kendi mallarının ithaline müsaade etmekte midir;

- İhraç etmek istediği eşyanın benzeri o memlekette imâl edilmekte midir;
- Veya daha evvel bu cins bir mal ithâl olunmuş mudur;
- Kendi mallarının fiyatı, kalitesi ve hususiyetleri v.s. yerli veya yabancı mallarla rekabet edebilecek durumda mıdır;
- Malın tevziini o memlekette nasıl organize etmelidir;
- Temasa girişebileceği ticari müessese ve şahıslar kimler olabilir?

Bu meselelerin hallinde başvurulacak metodlar, çeşitli olmakla beraber umumiyetle şu dört noktada toplanabilir:

a — Umumi araştırmalarla mevcut piyasaların tesbitine gitmek.

Bu cins araştırmalar temin edilen mevcut dökümana istinaden yapılmakta olup, gayesi muayyen mallar için piyasa olabilecek memleketleri önceden tayin ve tesbit etmek ve bu memleketlerin iktisadi durumunu hakkında malûmat vermektir. Bu cins araştırmalar yalnız hiç ihracatta bulunmamış firmalara değil, yeni piyasalar arayan ve eski piyasalardaki vaziyetinin devamını arzu eden firmalar da fayda sağlamaktadır.

b — Devamlı surette, piyasaların inkişafını takip için anketler yapmak.

Bu cins piyasa tetkikiyle, umumiyetle rakip mallar karşısında bir malın durumunu tesbit maksadıyle, pazarlar devamlı bir surette müşahadeye tâbi tutulmaktadır. İstatistik vasıtasıyla yapılan bu kabil müşahadeler yalnız yerli istihsal veya beynelmilel ticarî münasebetlere inhisar etmemekte aynı zamanda benzer sanayi kolları arasındaki fiyat temayülü münasebetlerini de ihtiva etmektedir.

c — Tetkik seyahatlerine hazırlayıcı bilgiler toplamak.

Piyasa tetkikiyle, hiçbir surette bir ihracatçının tetkik seyahatine çıkması ve müşterileriyle şahsen temasta bulunması zarureti ortadan kaldıramaz. Fakat bu gibi iş seyahatlerine çıkmadan evvel de gidilecek piyasalar hakkında önceden bir fikre sahip olmak müsbet bir netice elde etmek isteyen her ihracatçının menfaatinedir.

Bu mevzuda, ihracatı geliştirme merkezleri istihbaratı ve sahip ol-

duđu donneler sayesinde ilgililere gereken umumi malûmatı temin edebilmektedir.

- d — Bir emteanın piyasaya çıkarılması için önceden tetkiklerde bulunmak.

Bir sanayi müessesesinin imâlatına dahil olmayan ve kendisi için yeni olan bir malın seri hâlinde imâline karar verebilmesi herşeyden evvel o malın piyasasını önceden tanınması ile mümkündür. Zira böyle bir malın imâlatının müessese için rantabl olabilmesi ancak piyasasına bağılı bulunmaktadır.

- e — Hususi mevzularda anketler yapmak.

Piyasa tetkiki, umumi olarak, yalnız satış imkânlarının tetkiki için kullanılan bir metod olmayıp aynı zamanda müesseselerin hususi ihtiyaçlarına da cevap vermektedir. Meselâ gıda maddelerinin perakende ticareti ile meşgul büyük bir müessese, günlük satışlarda kontrol imkânlarını kolaylaştırmak ve tatbik edilen en modern reklâmcılık sistemlerinin neler olduğunu bilmek isterse, ihracatı geliştirme merkezleri tarafından bu mevzularda yapılmış etüdlerden faydalanmaktadır.

4 — İhracatı geliştirme merkezleri, kendilerine tevdi edilen bu kabil tetkik ve araştırmaların ifası için yabancı piyasalarda vazifeleri;

- Satış imkânlarını tesbit için sondajlar ve piyasa tetkikleri yapmak, iş imkânlarını derhal bildirmek,
- Satış teşkilâtı, reklâmcılık v.s. mevzularda tavsiyelerde bulunmak, kendi memleket ihracatçısı hesabına mümessillikler aramak, o piyasalarda bulunan yabancı, firmaların isimleri, kapasiteleri, teşkilâtları mevzuunda malûmat toplamak,
- Memleketinin istihsalâtı hakkında mahallî ticarî müesseselere malûmat vermek, iktisadi propoganda malzemesi dağıtmak, beynelmilel fuar ve ekspozisyonlara iştirâki organize etmek,
- İktisadi ve ticarî mevzuattaki bütün değişiklikleri (ihracat ve ithâlat sistemleri, ticarî ödemelerdeki usuller, gümrük tarife ve formaliteleri v.s. mevzular) bildirmek ve tefsir etmek ve memleket ihracatı aleyhindeki gelişmeleri haber vermek, olan ticarî istihbarat teşkilâtına sahip bulunmaktadır.

Ticarî istihbarat teşkilâtına sahip olmadığı memleketlerle münasebetlerini ise elçilik ve konsoloslukları ile işbirliği yapmak suretiye idame ettirmektedir.

Bu resmî mümessillikler tarafından yabancı piyasalar hakkında düzenlenen raporlardan, verilen fikir ve malûmattan faydalanılmakta, iktisadi işlerle vazifeli memurların memlekete avdetlerinde kendileri ile görüşmelerde bulunulmakta, ayrıca bu resmî mümessilliklere mun-tazam ve bedava olarak, yabancı iş adamlarını aydınlatmak maksadiyle her türlü propoganda malzemesi gönderilmekte ve memleketin isti-salatı hakkında bilgi verilmektedir.

Yukarıda zikredilen müesseselerden ayrı olarak, ihracatı geliştir-me merkezleri, yabancı piyasalarda hususi muhabirlere de sahip bu-lunmakta ve zaruret hâlinde piyasa tetkikinde ihtisas sahibi yabancı teşkilâtla da işbirliği yapmaktadır.

5 — Son senelerde memleketimizde de, milli mahsullerimizi hariç-te tanıtmak, ihracatı teşvik ve artırmak maksadiyle çalışmalara başla-nılmış ve bunun sonucu olarak, 118 sayılı Kanunla Ticaret Bakanlığı-nın murkabesine tâbi «İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi» adı altında bir teşkilât kurulmuştur.

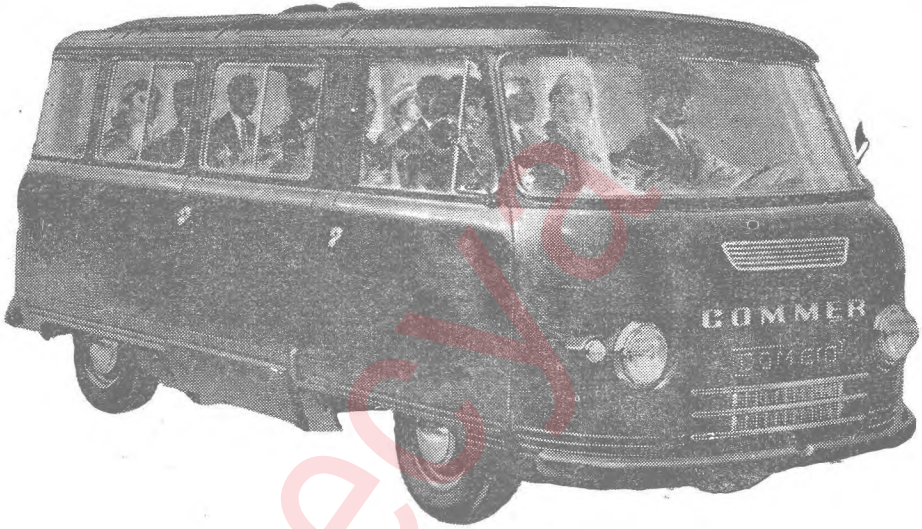
Memleketimizin zirai ve sınaî mahsul ve mamûlleri ile tâbi kay-naklarından istihsal olunan maddeleri dünya piyasalarında tanıtmak ve bulunacak yeni piyasaların şartlarını tesbit ederek bunları istihsal bölgelerine duyurmak; dünya piyasa hareketlerini yakından takip ede-rek ilgilileri zamanında haberdar etmek; devamlı ihraç imkânları bu-lunan mallarımızın istihsallerini artırmak çarelerini araştırmak; ham madde veya yarı mamûl şekilde ihracı mutad olan mallarımızın ima-lât safhalarını uzatmak suretiyle milli emeği kıymetlendirmek imkân-larını aravtırmak; Bakanlıkların ve Ticaret ve Sanayi Odaları ile Oda-lar Birliğinin ihracat ile ilgili faaliyetlerini tanzim ve bu faaliyetler ne-ticelerini bir araya toplayıp umumun istifadesine arz etmek; gayelerine tahsis edilmek ve bu teşkilât tarafından idare olunmak üzere de «İhra-catı geliştirme fonu» adı altında bir fon tesis edilmiştir. Bu fonun ge-lirleri ise Ticaret ve Sanayi Odalarının ve Odalar Birliğinin ve İhracat-çı Birliklerinin masraf bütçelerinin % 5 inden, yardımlardan ve etüd merkezinin mukaveleye müstenit hizmet bedellerinden terekkep et-mektedir.

İhracatı geliştirme çabasında bulunan memleketimizin bu yönden bir teşkilâta sahip kılınması, şüphesiz faydalı olmakla beraber, bu müessesenin muvaffakiyeti ancak, Batı'da senelerce evvel kurularak faaliyete geçmiş emsali müesseseler gibi, imkânları nisbetinde, dahilde ve hariçte teşkilâatlanarak bizzat mahallinde yapacağı piyasa etüdlerini değerlendirmesine bağlı bulunmaktadır.

ROOTES GRUBU MAMULATI

(COMMER)

KAMYON KAMYONET ve MİNİBÜSLERİ

Türkiye Distribütörü:

OTOMAK

TURK TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

Büyükdere Caddesi No. 66 Beyazıt Han

MECİDİYEKÖY — İSTANBUL

Servis İstasyonu: Dolapdere Caddesi No. 219 — PANGALTI

Telefon : 48 37 78 - 47 59 91

Telgraf Adresi : OTOHİL

DUVAKSIZ GELİN OLMAZ.

EFEM,siz

MUTFAK OLMAZ.

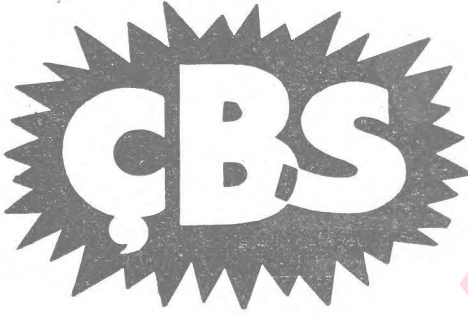
SAYAN REKLAM

EFEM

*Alüminyum sanayii 205 çeşit'i ile
hizmetinizde*

TÜRKİYEDE İLK DEFA

PLASTİK
BADANA BOYALARI

Tarafından imâl edilmiştir

30 MUHTELİF CAZİP RENKLERDE

DAHA İYİSİ YOKTUR

Her yerde arayınız

**ŞAHLAN
STANDART**

ÜTÜLERİ
GARANTİLİDİR

ÜTÜ
İLE BERABER

PARASIZ IZGARA verilir.

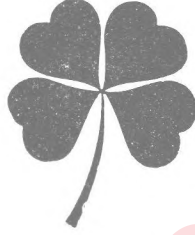
ILANCILIK

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

Kuruluşu : 1946

Sermayesi : 20.000.000.- Lira

Yurt içinde 60 Şube

Her türlü Banka muamelâtında

Emniyet, Sürat, Kolaylık

Dünyanın her yerinde muhabirleri vardır.

Tasarruf Mevduatında zengin para ikramiyeleri

G A R A N T İ B A N K A S I

D İ R İ K O L L . Ş T İ .

MUSTAFA CÜRE ve AHMET ÖNAL

DAHİLİ TİCARET

**PAMUK, HER NEVİ İPLİK, BEZ
VE MANİFATURA**

TOPTAN ve PERAKENDE

**Çakmakçılar, Tarakçılar Cad. No.
15/1 İSTANBUL**

Telgraf : DİRİCAN

Telefon : Yz. 27 16 66 - 22 56 30

**ŞAHLAN
STANDART**

**ÜTÜLERİ
GARANTİLİDİR**

**ÜTÜ
İLE BERABER**

PARASIZ IZGARA verilir.

ILANCIKLIK

**3 parmağa kadar
BORU İMALÂTINA
BAŞLANMIŞTIR**

Yıllık imalât kapasitesi 50.000 Ton

1964 İMALÂT PROGRAMI

STANDARD İMALÂT

Siyah, Galvanizli ve bitümlü borular. Din 2240 a göre
 $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1 , $1\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{2}$, 2 , $2\frac{1}{2}$, 3 "

Sanayi boruları

13×0.9 , 16×0.9 , 19×0.9 , 21×0.9 , $25 \times 1.32 \times 1.20$ m/m

SİPARİŞ ÜZERİNE İMALÂT

13, 16, 19, 25, 32, 38, 42, 49, 60, 76, 90 m/m çapında
0,8 ilâ 3 m/m et kalınlığında her çeşit borular.

PROFİL BORULAR

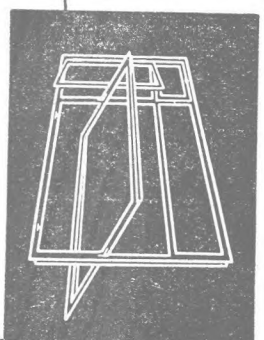
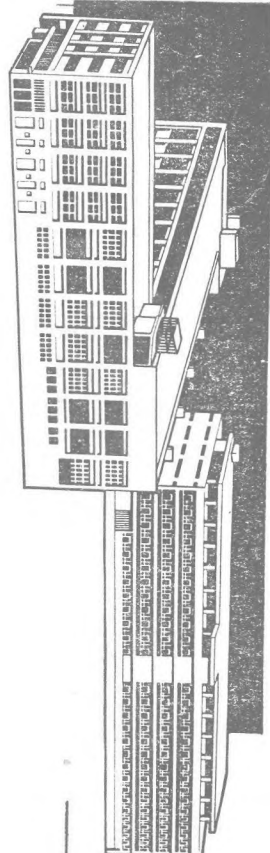
Üçgen, kare, dikdörtgen, heksagonal, oval ve sair
şekillerde borular

Fabrikalar : Pendik Temenye — Florya, Beşyol İstanbul

Büro : Salıpaazarı Han Kat 8 Tel ; 44 74 27 - 44 74 26 Satış ; 44 76 03

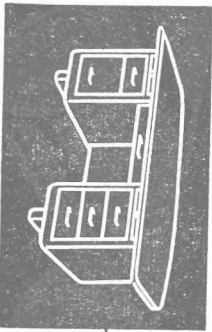
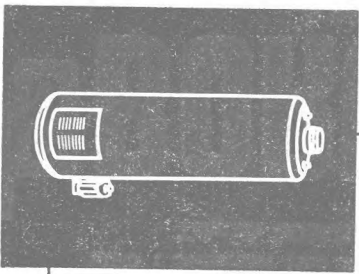
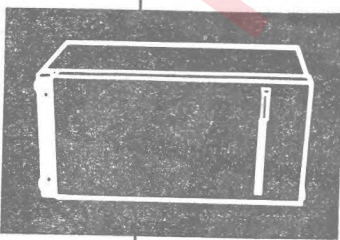
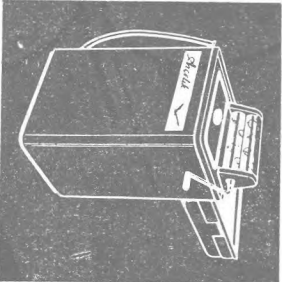
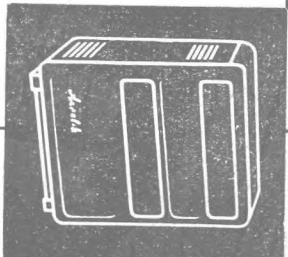
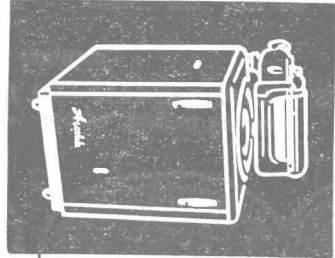
Telgraf: BORUSAN, İstanbul

B S BORU SANAYİİ
ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

ARÇELİK

EN UYGUN FİYAT - EN YÜKSEK KALİTE

SİTİLÜCE, KARAAĞAÇ CAD., 2-4, TEL.: 49 44 00